

SZEKULARIZMUS: MIT JELENT EMBERNEK LENNI?

Philip Egan püspök előadása

Köszönetet mondok Cushley érseknek, a Bizottság elnökének, Arūnas Poniškaitis püspökatyának, a Bizottság alelnökének, Nick Welsh atyának, és mindannyiuknak, hogy felkértek arra, hogy ma hozzászóljak. Témám: *Szekularizmus: mit jelent embernek lenni?* Ebben a cikkben azt az álláspontot fogom képviselni, hogy a szekularizmus alapját tökéletlen antropológia képezi, amely nem vezethet az ember hiteles kibontakozásához. Beszédem három részre oszlik: elsőként a szekularizmus fogalmát járom körbe, majd a tökéletlen antropológiáját, végül pedig azt, milyen választ adhatunk rá mi, keresztények, katolikusok.

1. Szekularizmus

Mi a szekularizmus? Kezdeképpen álljon itt néhány általános, filozófiai észrevétel. Bernard Lonergan, a XX. század nagy jezsuita filozófusa a hatvanas években írt számos tanulmányában taglalja a felvilágosodással a XVII. század végén a nyugati kultúrában bekövetkezett földrengésszerű változásokat.¹ A klasszikus kultúra a kereszténység és a görög- római bölcsélet ötvözete volt, csúcsát pedig a gótikus későközépkorban érte el. De aztán állítása szerint a tizenhetedik századtól a klasszikus kultúra kezdett átfedésbe kerülni egy új kultúrával, a modernitással, amelynek alapját az empirikus tudomány és technológia, a szabadság, az egyenlőség és a demokrácia képezi. Akkoriban Lonergan nem látta előre, hogy a modernitás is átfedésbe kerül majd egy további fejleménnyel, a posztmodernitással, az 1968-as úgynevezett „második felvilágosodás” révén.² Lonergan lendületes ecsetvonásokkal fest, azonban érdemes észben tartani a besorolását: klasszikus, modern és posztmodern kor.

Lonergan gondolkodását befolyásolta Christopher Dawson angol történész, aki a vallásban a kultúra lelkét látta, ami megadja annak rejtett mélységét és vitalitását. Az a kultúra, amely elveszíti spirituális gyökereit, végül elpusztul.³ Dawson a nyugati kultúrát protestáns és katolikus részre osztotta fel. Állítása szerint a protestáns kultúrák polgári jellegű voltak: nagyra értékelték a hatékonyságot, a procedúrákat, a szervezethez és a gazdasági sikert. A katolikus kultúrák ezzel szemben az erotikát magasztalták fel: a képzeletet és a vágyat, a lelki tökéletességet, a szenvedélyt és a művészetet.⁴ A protestáns kultúrák a mechanikusra, a katolikusok pedig az emberire törekedtek. Dawson is lendületes ecsetvonásokkal dolgozik, de ismét csak hasznos észben tartani a vallás és kultúra között általa felvázolt kapcsolatot, valamint a posztprotestáns, illetve posztkatolikus kultúrákra vonatkozó tipológiáját.

Az utóbbi 50 évben a posztmodernitás beköszöntével Nagy-Britannia - más európai országokhoz hasonlóan - csendes vallási forradalmon esett át, olyan változáson, amely történelmi jelentőségét

¹ Lásd például: 'The Transition from a Classicist World View to Historical Mindedness,' 'Belief: Today's Issue,' 'Theology and Man's Future,' 'The Absence of God in Modern Culture,' 'The Future of Christianity,' 'The Response of the Jesuit as Priest and Apostle in the Modern World,' és 'Revolution in Catholic Theology,' in *Volume 13 Collected Works of Bernard Lonergan. A Second Collection*, ed. R. Doran and J. Dadaszky (Toronto: Toronto University Press: 2016).

² Lásd: J. Cardinal Ratzinger *Truth and Tolerance. Christian Belief and World Religions* (San Francisco, Ignatius: 2004)

³ C. Dawson *Progress and Religion: An Historical Enquiry* (London, Sheed and Ward: 1929).

⁴ Lásd: C. Dawson *The Dynamics of World History* edited by J. J. Molloy (La Salle, Sherwood, Sugden and Co.: 1978) 203-208. old.

tekintve a reformációhoz hasonlítható. Az orvosi kezelések, az anyagi gazdagodás, a szabadidő és a kényelem terén elért számtalan előrelépés mellett Nagy-Britannia „szekuláris” vált, a tömeges hitetlenség földjévé. Az angolok nagyrészt elvesztették a hitüket. Elhagyták keresztény hitvilágukat, az Egyházzal megszüntették a kapcsolatot, felhagytak a vallásgyakorlással. Skolasztikus kifejezést használva emberek milliói élnek *etsi Deus nondaretur*, „mintha Isten nem létezne”.

Egy, a brit társadalmi viselkedésre vonatkozóan folytatott friss kutatás megerősíti, hogy a népesség 48%-a a saját bevallása szerint „*nones*”, vagyis vallástalan személy, ami bármit jelenthet az ateizmustól az agnoszticizmusig, a humanizmustól a közömbösségig.⁵

A szekuláris, szekularizmus és szekularizáció kifejezések rosszul definiáltak és gyakran bizonytalanok. Ennek oka részben az, hogy a szekularizmus inkább egyfajta viselkedés vagy életstílus, semmint teljes értékű gondolati rendszer vagy filozófia. Lényegét tekintve a szekularizmus azt jelenti, hogy figyelmünk tárgya a *saeculum*, a „korszak”, és tehát kiterjesztve a világ, ez a világ, az itt és most, és nem annyira az eljövendő.⁶ A szekularizmus abban áll, hogy az életet horizontális síkon éljük, Isten nélkül, a vallás vertikális síkja nélkül, a „szent baldachin” nélkül.⁷ A szekularizmus engedélyezi a vallást, de zárójelbe is teszi, a privát szférába üzi. Elválasztja egymástól az egyházat és az államot, a vallást és a politikát. Míg az emberek többsége toleráns (él és élni hagy), néhányan - mint *Stonewall* és a *The National Secular Society* - igyekeznek kizárni a vallási megnyilvánulásokat az iskolákból, a közintézményekből és a közéletből: ez nem vallásszabadság tehát, hanem a vallástól való szabadság. Általánosságban azonban a politikusok semleges módon viszonyulnak a valláshoz mindaddig, amíg a hívők törvénytisztelők. A vallás - az élet értelme, a személyes értékrend, a szexualitás és a család, az erkölcsileg jó, Isten létezése és a halál utáni élet - száműzetésbe kerül és magánügynek minősül.

Szociológusok tanulmányozzák ezt a jelenséget. Steve Bruce a népszámlálások statisztikáira alapozva kidolgozott egy „szekularizációs paradigmát”, és azt állítja, hogy az egyházhoz való tartozás a tizenkilencedik századtól hanyatlóban van. Szerinte a vallásosság vége a modernitás elkerülhetetlen mellékterméke.⁸ Callum Brown a *The Death of Christian Britain* című művében egyetért ezzel, de kijelenti, hogy a hanyatlás a 60-as évek kulturális, társadalmi és szexuális forradalmi után vált robbanásszerű összezuhanássá.⁹ A "Swinging Sixties" során utat tört magának a fiatalok kultúrája, a Beatles zenekar zenéje (1962), a fogamzásgátló tabletták, az abortusz és a homoszexualitás legalizálása (1967), a női egyenjogúsítási mozgalom (1968), az egyszerűsített válás és így tovább, és mindez később a hagyományos család eltűnését hozta maga után. Brown összefüggésbe hozza a kereszténység és az egyházhoz való tartozás hanyatlását a nők társadalmi helyzetének megváltozásával, és a nemiség, a termékenység, az oktatás és a munka iránti újszerű viszonyulásokkal.

⁵ Lásd: S. Bullivant *Catholic Research Forum Reports 3: The 'No Religion' Population of Britain* (London, St. Mary's University Twickenham: 2016).

⁶ Angol nyelven a „szekuláris” kifejezést George Holyoake viktoriánus társadalmi reformer tette népszerűvé, habár maga a fogalom sokkal régebbre nyúlik vissza. További információk George Holyoake (1817-1906) személyével kapcsolatban a National Secular Society honlapján találhatók: <https://www.secularism.org.uk/george-jacob-holyoake.html> (2021. május) /angolul, a ford. megj./

⁷ Lásd: R. Fisichella *The New Evangelization: Responding to the Challenge of Indifference* (Leominster, Gracewing: 2012), különösen is a 25-48. old. Vö. P. Berger *The Sacred Canopy. Elements of a Sociological Theory of Religion* (New York, Doubleday: 1967)

⁸ Lásd: S. Bruce *Religion in Modern Britain* (Oxford University Press: 1995) és: *God is Dead: Secularization in the West* (Oxford, Blackwell: 2012).

⁹ C. Brown *The Death of Christian Britain* (London, Routledge: 2001). Lásd továbbá: C. Brown *Becoming Atheist: Humanism and the Secular West* (London, Bloomsbury: 2017)

A szekularizmus az egyes országokban más és más formákat ölt,¹⁰ és hasznos lehet itt a posztkatolikus, illetve posztprotestáns közötti Dawson-féle különbségtétel. Ezzel együtt paradox módon a vallás még sincs olyan távol: a felszínt megkapargatva előtör a víz. A Nagy-Britanniában 2010-ben tett utazása után XVI. Benedek pápa megjegyezte, mennyire erős keresztény örökséget talált ott, és hogy a lelkipásztori látogatása milyen sok vallásos érzületet hozott felszínre. Meg volt győződve arról, hogy a régi európai nemzeteknek keresztény lelke van, amely egybeforrott az adott népek „génuszával” és történelmével.¹¹

Nagy-Britanniában a szólásszabadság és a politikai hovatartozás szabadsága, a jogállam tisztelete, az egyéni egyenlőség illetve jogok és kötelezettségek tudata mind-mind mélységesen keresztény dolgok. A keresztény hitvilág elemei mind a mai napig megjelennek a nyilvános rendezvényeken, az esküvőkön és a temetéseken. Grace Davie szociológus úgy véli, hogy míg a templomba járók száma zuhanásszerűen lecsökkent, a keresztény hit elemei tovább élnek. Megfogalmazása szerint ez „hit, de tartozástudat nélkül”; az angolok nem vallásosak, de nem is hitetlenek.¹² Egy másik kutató, Graeme Smith nem osztja ezt a nézetet. Szerinte az emberek többsége nem hisz, viszont nagyrészt még tartja magát a keresztény etikához. Meglátása szerint Nagy-Britannia keresztény etikát követő társadalom; a keresztény etika adja a kultúra keretét.¹³

Világszinten szeptember 11-e óta a vallás közéleti dimenziója még világosabbá vált. Miközben Nyugat-Európában a kereszténység hanyatlófélben van, a világ többi részén felemelkedőben, akárcsak az iszlám és a buddhizmus. Az utazások könnyebbé válása, az internet, a közösségi oldalak révén összezsugorodott a világ, megsokasodtak az emberek közötti interakciók. Európát erős bevándorlási hullám érte el, ami a vallások terén mindenki számára elérhető, nagyáruházi kínálatot teremtett. Mára a nagyobb városok többsége teljes mértékben multikulturális és ezáltal csendben többvallású lett. A Portsmouth-i Egyházmegyében a miselátogatás változatlan szintű maradt, mert az angliai írek helyére - akik nagyrészt már kihaltak - keralai, fülöp-szigeteki, nigériai emberek léptek.

De lényük mélyén még vallásosak az angolok és az európaiak? Dawsoni értelemben a posztmodern kultúra szekuláris rétegei alatt ott bugyognak még a kultúra lelkét adó források? Vagy a vallási források - ahogy a statisztikák sugallják - már kiszáradtak? Vagy talán összetettebb a helyzet? Látszatra sivatag, de vannak benne oázisok, elevenen pezsgő evangéliumi egyházakkal és katolikus csoportokkal, valamint iszlám közösségekkel. Danièle Hervieu-Léger, belga szociológus még tovább megy. Ő azt állítja, hogy a vallás mára már az emberi élet számos területén elterjedt. A pótvallások új formái jelentek meg, olyan szekuláris érdeklődési körökbe beépülve, mint a környezetvédelem, a jótékonykodás, a focicsapatok a maguk vállalati identitásával, logóikkal és kabalafiguráikkal.¹⁴ Esetleg az új vallás a klímaváltozás elleni aktivizmus, vagy a *Black Lives Matter*, vagy a homo- és transzszexuálisok jogaiért folytatott kampány?

¹⁰ Lásd: G. Davie *The Sociology of Religion. A Critical Agenda* (London, Sage: 2013, második kiadás)

¹¹ XVI. Benedek: *Általános kihallgatás*, Szent Péter tér, 2010. szeptember 22., szerda: on-line megtalálható itt: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2010/documents/hf_ben-xvi_aud_20100922.html (2021. május) /olaszul, a ford. megj./

¹² G. Davie *Religion in Britain since 1945* (Oxford, Blackwell: 1994)

¹³ G. Smith *A Short History of Secularism* (London, Tauris: 2010)

¹⁴ „A vallás töredezettségére utaló minden bizonyíték ellenére a modern társadalomban, el kell ismerni, hogy a vallás továbbra is hallat magáról, még ha nem is mindig ott, ahol az ember számítana rá, hogy meghallja. Implicit vagy rejtett módon az emberi önkifejezés teljes skáláján érezteti hatását. Ahelyett tehát, hogy a vallás (a hagyományos vallási intézmények) hatókörének hanyatlására gondolnánk, szembe állítva azt a politika, az esztétika, a terápia és más egyebek hatókörével, inkább a rejtett vallást kellene keresnünk az emberi ténykedés valamennyi területén”. D. Hervieu-Léger *Religion as a Chain of Memory* (New Jersey, Rutgers UP: 2000) 29. old.

2. Tökéletlen antropológia

Tézisem itt az, hogy a szekularizmus tökéletlen, nem alátámasztható és végső soron romboló az ember boldogulása szempontjából. Teológiai tévedésen, Isten tagadásán alapul és azon, hogy úgy élünk, mintha Isten nem létezne. Eltávolítva a vallást a mindennapi életből a szekularizmus megfosztja az embereket a számukra szükséges erőforrásoktól. A vallásos nevelés helyébe az összehasonlító vallástudomány lép, ahol a tanulók semmilyen tapasztalati ismeretet nem szereznek Európa keresztény örökségéről.¹⁵

Nagy-Britanniában napjainkban nagyfokú vallási analfabetizmus uralkodik. Nem meglepő, hogy a Covid-válság alatt a lelki-vallásos szükségletek a peremre szorultak. A kijárási korlátozások első hulláma alatt a miniszterelnök a templomokat és az istentiszteleti helyszíneket egy besorolás alá vette „a nem létszükségleti cikkeket árusító üzletekkel”.¹⁶ Pedig az emberi lényeknek a testi szükségleteik mellett lelki szükségleteik is vannak, és ezek bensőleg összefüggésben állnak mentális, pszichés és érzelmi jólétükkel. Valamint a katolikusok számára a templomok nem csupán a közösség összejövételére szolgáló „istentiszteleti helyszínek”. A templomok Krisztust szimbolizálják, aki táplálja, tanítja és legelteti nyáját, megújítja Igéjével és az Oltáriszentség erejével, és misszióba valamint szolgálatra küldi őket.¹⁷

Másrészt a szekularizmus tévesen leválasztja az erkölcsöt a vallásról. A vallás adja az etika alapját, és így a vallás háttérbe szorulása az erkölcs alapjainak megbomlásával jár. A vallás és a természetjog nélkül új fogalmak jelennek meg a helyes és helytelen, a nemi és a családi élet, valamint az emberi méltóság és az emberi élet értéke vonatkozásában. Ahogy Szent II. János Pál mondta, ha elvész Isten, elvész az ember;¹⁸ vallás nélkül az emberek már nem alázatos teremtményként, hanem prométheuszi teremtként tekintenek magukra. Ugyanakkor a szekularizmus - félrevezető módon - nem „wertfrei”, értékmentes. A humanizmus etikai meggyőződését teszi magáévá, a maga erős és liberális értékrendjével. Ez az értékrend magába foglalja az arany szabályt („azt tedd másokkal, amit szeretnél, ha veled tennének”),¹⁹ valamint az igazságosságért, az egyenlőségért, a fajra-nemre-fogyatékosagra való tekintet nélkül mindenkit megillető tiszteletért, a mindenfajta nemi identitás elismeréséért, a gyermekvállalásról és a családalapításról való döntés szabadságáért, a nőnek az abortuszhoz való jogáért és az asszisztált

¹⁵ Miközben Nagy-Britanniában új, kisebbségi vallások nyertek elfogadást, a kereszténység - a többség vallása - visszasorolódott, és egy lett a sokféle lehetőség között. Nézzük például az „egyenlőség” kifejezést. Az Esélyegyenlőségi és Emberjogi Bizottság a 2013-ban kelt, *Religion or Belief and the Workplace* című dokumentumában képtelen különbséget tenni egyfelől a vallás, másfelől az egyéni életstílusra vonatkozó döntések között. Ez jellegzetesen laicista megközelítés, ahol minden vallás és minden értékválasztás teljesen azonosként és egyenrangúként van kezelve. Ebből következőleg a húsmentes étkezés, a környezetvédő törekvések, de akár a szakállasság is egy szintre sorolódik olyan történelmi vallásokkal, mint a zsidó vallás, a hinduizmus, az iszlám és a kereszténység.

Ez nemcsak sértő ezen vallások tagjai számára, hanem az egyenlőség abszolutista látásmódját is tükrözi: eszerint az egyenlőség egyformaságot jelent, nem pedig egymás kölcsönös kiegészítését a különbözőségben. A dokumentumban egy parányi kisebbség vallása - a druidahit - azonos megítélés alá esik a többség vallásával, a kereszténységgel, ami nyilvánvaló aránytévesztés. Történelmi tény azonban, hogy a brit értékek központi magját nem a druidahit, hanem a kereszténység képezi. Lásd: Equality and Human Rights Commission *Equality or Belief in the Workplace: An Explanation of Recent European Court of Human Rights Judgments* (2013) on-line elérhető itt: <https://www.equalityhumanrights.com/en/publication-download/religion-or-belief-workplaceexplanation-recent-european-court-human-rights> (2021. május) /angolul, a ford. megj./

¹⁶ <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-address-to-the-nation-on-coronavirus-23-march-2020> (2021. május) /angolul, a ford. megj./

¹⁷ Ahogy a templomszentelési mise második prefációja mondja: „Te itt építesz minket élő templommá, és gyarapítod a világszerte elterjedt Egyházat, Krisztus testét, hogy a békéről szóló látomás a mennyei Jeruzsálemben valóra váljék”. Lásd: *Római Misekönyv* (Második kiadás. Az apostoli szentszék könyvkiadója, Budapest: 1991), 710. old.

¹⁸ Lásd: II. János Pál pápa *Redemptor Hominis* /magyarul: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=206>, a ford. megj./

¹⁹ Mk 12,28-29; Vö. Tób 4,16

öngyilkossághoz való jogért („a halál méltóságért”) folytatott küzdelmet.²⁰ A humanizmus úgy véli, hogy "jó Isten nélkül". Értelemszerűen számos posztkeresztény érték található ezen értékek között, azonban most szabadon eresztve, a teológiai kötődéseitől elmentsve.

Harmadrészt az erkölcs és a vallás szétválasztása a maga részéről aláaknázza a társas létet, és így individualizmushoz és a „relativizmus diktatúrájához” vezet.²¹ A relativizmus az a látásmód, amely szerint az igazság viszonylagos: ami szerinted igaz, nem feltétlenül igaz szerintem is. Mivel az igazságnak semmilyen vallási vagy természetjogi megalapozottsága nincsen, attól függ, hogy én mit gondolok vagy érzek. A diktatúra ott jelenik meg, amikor az állam valamely csoport követeléseit egy másik csoport követeléseiével szemben támogatja. Ez látható az abortusszal, az egyneműek házasságával és az asszisztált öngyilkossággal kapcsolatos viták során. Azt, hogy mi helyes, propagandát folytató aktivisták csoportjai szabják meg, akik sikeresen meg is győzik erről a törvényalkotókat.

Az európai jogrendeket évszázadok hosszú során át a kereszténység és a természetjog alakította, ma viszont olyan nyomásgyakorló csoportok, politikusok és törvényalkotók, nevelők, egészségügyi szakemberek, sajtótermékek és gazdasági érdekcsoportok alakítják, amelyek számára az átörökölt értékek már kevésbé kizárólagosak. Azért lobbiznak, ami előnyös - vagy azért, amit el tudnak érni. A törvény immár egyre jobban sodródik, miközben olyan szabályok és bürokratikus rendeletek egyre duzzadó áradata érvényesül, amelyek a jogszabályalkotók, bizonyos aktivisták vagy célcsoportok akaratát tükrözik. Ahogy azt Michael Nazir-Ali kifejtette, amikor a közösség etikájának meghatározása ilyen módon történik, a személyek rabszolgákká válnak, a családi élet veszélybe kerül, a vallásos emberek jogai leszűkülnek és a gyengék, a meg nem születettek, az idősek és a haldoklók áldozatokká lesznek.²² A szekularizált társadalmakban elkerülhetetlen a fokozódó totalitarizmus, ugyanis a hit elvesztése elmosza az etika alapjait.²³

Negyedrész, a szekularizmus tökéletlen episztemológiához folyamodik. Ahogy Szent II. János Pál pápa a *Fides et Ratio* enciklikában kifejtette, a vallás megszűnése az értelem eltűnéséhez vezet.²⁴ Olyan hit nélkül, amelyben megbízhatnak, sokan a tudományhoz fordulnak, és túlzott bizalmat helyeznek a tudományos gondolkodásba. Nézzék el nekem a téma technicizmusát, de az empirikus tudomány tudatosan elszigeteli és kizárja úgy a kinyilatkoztatáson, mint a lelkiismereten alapuló

²⁰ Lásd: C. Brown *Becoming Atheist* 171 kk.

²¹ 2005-ben, az új pápa megválasztásra Rómába sereglett bíborosok szentmiséjén az akkori Ratzinger bíboros azt mondta: „Az egyház credója szerint vallott világos hitet olykor fundamentalizmusként bélyegzik meg, míg a relativizmusra [„a mindenféle doktrína szelétől cibálva ide-oda csapódásra”, a ford. kiegészítése az olasz szöveg alapján] sokan, mint a mai korban egyedül lehetséges magatartás formára tekintenek. A relativizmus diktatúrája van kialakulóban, amely semmit nem ismer el, ami végleges és egyedül saját akaratát és vágyát teszi meg mértéknek. A mi mértékünk azonban más: Isten Fia, a valóságos ember. Ő az igazi humanizmus mértéke.” Lásd: *Pro Eligendo Romano Pontifice* szentmise: *Joseph Ratzinger bíboros szentbeszéde, 2005. április 18.* /magyarul: <https://www.magyarokurir.hu/hirek/joseph-ratzinger-biboros-szentbeszede, a ford. megj./>

²² M. Nazir-Ali *Triple Jeopardy for the West: Aggressive Secularism, Radical Islamism and Multiculturalism* (London, Bloomsbury: 2012) 32. old.

²³ Érdekes megfigyelni, hogy a Vatikánban tett 2012-es látogatása során a közismerten muzulmán Varsi bárónő kijelentette, hogy Európának jobban bíznia kellene keresztény önazonosságában, hogy ezzel bátorítsa a fokozottabb társadalmi összetartást: „... a társadalmi harmónia bátorításához az embereknek arra van szükségük, hogy erősebbnek érezzék magukat vallási identitásukban, biztosabbnak a meggyőződéseikben... Túl gyakran tapasztalható gyanakvás a hittel szemben kontinensünkön, ahol a vallási jelképek nem helyezhetők ki illetve nem viselhetők a kormányzati épületekben, ahol... a hitet félre tolják, peremre szorítják és leértékelik. Mindez egy alapvető félreértés következménye: hogy valamiképpen ahhoz, hogy létrehozzuk az egyenlőséget, és helyet csináljunk a kisebbségi hitrendszereknek és kultúráknak, el kell törölnünk többségi vallási identitásunkat”. (enyhén adaptálva). Lásd: www.gov.uk/government/speeches/baroness-warsi-speech-in-the-holy-see (2021. május). /angol nyelven, a ford. megj./

²⁴ Vö. II. János Pál *Fides et Ratio* kezdetű enciklikája a hit és az értelem kapcsolatának természetéről, különösen is a 46. pontja /magyarul: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=69>, a ford. megj./

adatokat, az érzékelésen alapuló - a megfigyelhető és megmérhető - adatok javára.²⁵ Noha a tudomány hatalmas sikereket és vívmányokat ért el, az ember boldogulása nem korlátozható az érzékszervi adatokra, a megtapasztalhatóra, a megfigyelhetőre és a mérhetőre. Isten soha nem ragadható meg ebben az értelemben tárgyként, miként az emberi tapasztalások, a személyes érzések, emlékek, preferenciák és ellenszenvek, választások és döntések benső, személyes világa sem - tehát mindaz, ami a mindennapi életet alkotja és a boldogságot adja. A szcientizmus a tudományos gondolkodásba vetett túlzott mértékű bizalom, az emberi gondolkodás más formái - különösen is a filozófia és a teológia - felett és ellenében. Hamis meggyőződés, hogy a tudomány szilárd igazságot adhat, miközben a vallás - és minden egyéb - csupán érzelgős véleménykérdés.

Ötödrészt, az emberi szabadságra nézve romboló hatású a vallás nyilvános és magánjellegű kifejeződése közé felállított dichotómia. A vallásos hit természetes módon keresi a kifejeződését. A szekularizmus álvallásként működik, viszont hiányzik belőle a vallást jellemző szilárdság; nem helyettesítheti a vallást, mint a kultúra dawsoni értelemben vett, hiteles alapját. Túl törekeny ahhoz, hogy az európai civilizáció által hosszadalmas munkával elért vívmányokat fenntartsa. Ezzel szemben nyomában alapok nélküli társadalmak és nemzetek születnek, olyan társadalmak, amelyek jogi precedenseken és a politikai célszerűségeken alapulnak, és amelyekben egyre nagyobb méreteket ölt az állami felügyelet és ellenőrzés. Vállalva a polémia kockázatát, vegyük Írország példáját. A közelmúltig olyan nemzet volt, amelyre a katolikus hit és a vallásos kultúra, hogy úgy mondjam, az élet „vertikális” dimenziója volt jellemző. Manapság Írország kereskedelmi célú népszerűsítése a horizontális jellemzői: buja növényzete, a háromlevelű lóhere, a népzeneje és nemzeti itala, a Guinness mentén történik. Írországban a szekularizmus a múltat illetően a kollektív emlékezetvesztést és keresztény alapjainak szándékos elvékonyítását segítette elő.

Végezetül, a spiritualitás és a vallás az emberi lény lényegéből fakad. Az Istenre irányuló kérdés soha nem fog megszűnni.²⁶ Minden emberi lény arra törekszik, hogy boldog legyen, hogy szeressék, hogy tartozzék valahová-valakihez, hogy örökké éljen. Az emberi lények ezért jönnek a világra, és ahogy Szent Ágoston annak idején megfogalmazta, ebből semmi nem valósítható meg Isten-kapcsolat nélkül.²⁷ A kereszténység itt szolgálhat válaszokkal az emberiség legmélyebb vágyaira. Felkínálja a Krisztussal való barátságot, a hallhatatlanság ígérését hordozza, közösséget teremt testében, az Egyházban. Megadja az ahhoz szükséges kegyelmet, energiát és hatalmat, hogy megtegyük a lehetetlent, hogy elviseljük a betegségeket, a szenvedéseket, a szomorúságot és a halált. Értelmet és célt ad; megalapozza az etikát; közösséget épít; bátorítja az önfeláldozást és a szegények szolgálatát. Azt a kötőanyagot szolgáltatja, amely elősegíti a társadalmi kohéziót. A Covid-válság tehát - megismétlem - ezt hozta a felszínre. A világjárvány azzal, hogy bebizonyította modern életünk nagy részének sérülékenységét, az embereket arra készítette, hogy átgondolják prioritásaikat és értékeiket, az élet és a halál értelmét, a vallás szerepét. Központi szerepet kapott a szegényekről való gondoskodás, a betegek és idősek ápolása, a fiatalok jövője. Az interneten gyakrabban fordult elő az „ima”, mint keresőszó. Emberek ezrei csatlakoztak be az online Szentmisékbe, köztük nem gyakorló katolikusok és mások is.

²⁵ Lásd: P. Egan *Philosophy and Theology: A Primer* (Collegeville, Liturgical Press: 2009) 41-45. old.

²⁶ Ennek bizonyítására szolgáló rövid érvelés található itt: B. Lonergan *Method in Theology Volume 14 Collected Works of Bernard Lonergan*, ed. R. Doran and J. Dadosky (Toronto: Toronto University Press: 2016).

²⁷ Uram, „magadnak teremtettél minket, s nyugtalan a szívünk, míg csak el nem pihen benned” *Szent Ágoston Vallomásai* 1. könyv, 1-2, 2.5, 5 (Fordította: Dr. Vass József) Ez a szakasz megjelenik a zsolozsma olvasmányában az évközi kilencedik vasárnap imaórák liturgiájában.

3. A válasz

Az Egyház részéről a szekularizmusra adott leghatékonyabb válasz kétségtelenül a II. János Pál pápa által meghirdetett új evangelizáció, amely „új a lelkesedésében, új a módszereiben és új a kifejeződésében”.²⁸ Maguknak a hívőknek is megújult lelkesedésre van szükségük, új rajongásra Krisztus iránt, hogy így természetes módon bele tudják magukat vetni embertársaik szolgálatába, a feléjük szóló küldetésbe. Ez új módszereket jelent, az Örömhír közlésének új módozatait, a média újfajta használatát, új művészetet és új megközelítéseket. Az új evangelizáció nem valamiféle hitoktatási program vagy forma²⁹; azt jelenti, hogy lehetővé tesszük mások számára, hogy átalakító módon találkozassanak Jézus Krisztus Személyével Testében, az Egyházban, főként a Legszentebb Oltáriszentségben.³⁰

A keresztényeknek sürgősen arra van szükségük, hogy tanulmányozzák a szekularizmust, és vállalják a vitát a támogatóival - főleg a humanistákkal -, hogy bemutassák hibáit, megalapozatlanságát. Helyette az Egyháznak fel kell kínálnia a maga hiteles humanizmusát, bebizonyítva azt, hogy az képes megteremteni a szabad, demokratikus és pluralista társadalom alapját. A teológusoknak be kell bizonyítaniuk Isten létezését, szembe szállva Richard Dawkins és mások újkeletű ateizmusával.³¹ Érveket kell megfogalmazniuk a tudománnyal kapcsolatos népszerű mítoszok eloszlatásához, tudomány és vallás egymást kölcsönösen kiegészítő voltának bemutatásához. Fel kell vállalniuk az olyan égető kérdéseket, mint a klímaváltozás, a faji igazságosság és a gender-ideológia, a *kerygma* hirdetésére és arra használva őket, hogy a katolicizmust vonzó alternatív választási lehetőségként mutassák be, amihez természetes és egyszerűbb életvitel kapcsolódik.

A világijárvány lehetőséget ad most erre. A Covid-válság rávilágított a szekuláris szemlélet korlátaira, és sokakat annak megvitatására sarkalt, hogy mit szeretnének, hogy a gyerekeik milyen világban éljenek majd a Covid után. Ferenc pápa ezen a téren iránymutatással szolgált a nemrégiben megjelent *Álmodjunk együtt* című könyvével, és a *Mindnyájan testvérek* kezdetű enciklikájával, amelyekben új gazdasági rendet kér, a testvériség és a valóban emberi ökológia mentén.³² További hasznos vatikáni dokumentumok a Katolikus Nevelés Kongregációja által kiadott, *Férfinak és nőnek teremtette őket* című 2019-es iránymutatás, és a Pápai Biblikus Bizottság friss tanulmánya, melynek címe: *Mi az ember?*³³

Következtetések

Összegzőképpen: az Egyház a kétezer éves történelme során soha nem találkozott még szekuláris kultúrával. És ez most hatalmas kihívás jelent. Az Egyház Európában nagyon visszaszorulóban van. Régen a statisztika számított, a plébániák és iskolák száma, a keresztény közösség méretbeli növekedése és súlya. Ami most számít, az az életszentség, az elkötelezettség, a lelkesedés, a világos tanúságtétel, tanítás és vezetés. Ma katolikusnak lenni azt jelenti, hogy teljes mértékben szemben

²⁸ II. János Pál „A latin-amerikai püspökök feladata”, Felszólalás a Latin-amerikai Püspöki Tanács (CELAM) ülésén, 1983. március 9.; angol fordítás: in *Origins* 12 (1983. március 4.) 659-662. old.

²⁹ Új Evangelizálás Pápai Tanácsa, *A katekézis direktóriuma*.

³⁰ „Nem engedhetünk annak a naiv kísértésnek, mely varázsigé formájában minket is befolyásolni próbál korunk nagy kihívásaival szemben. Nem: minket nem valami varázsigé fog megmenteni, hanem egy Személy, s a minket vezérlő bizonyosság: Veletek vagyok! Nem »új programot« kell kitalálnunk”. II. János Pál *Novo Millennio Ineunte* 29 /magyarul: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=196>, a ford. megj./

³¹ Érdekes áttekintés található erről itt: 'The New Atheists' in: *Internet Encyclopedia of Philosophy* (IEP): online elérhető: <https://iep.utm.edu/n-atheis/> (2021. május) /angolul, a ford. megj./

³² Lásd: Ferenc pápa: *Álmodjunk együtt. Út egy jobb jövő felé*. (21. század kiadó, Budapest, 2020) és Ferenc pápa *Mindnyájan testvérek* kezdetű enciklikája a testvériségről és a társadalmi barátságról (Budapest, SZIT, 2021).

³³ Katolikus Nevelés Kongregációja *Férfinak és nőnek teremtette őket* és Pápai Biblikus Bizottság *Mi az ember?*

állunk a jelen kultúrával, és olykor az evangelizálás olyannak tűnik, mit „a halott ló nógatása”. Európa ezzel együtt termékeny missziós terület. Ha leásunk a talajba, felbugyog a víz, még ha piszkosan is. A termés bőséges. Itt, Nagy-Britanniában a liberális és világi aktivisták előretörése ellenére ritkán találkozunk az ember közvetlen ellenséges hozzáállással. Krisztus az Út, az Igazság és az Élet (János 14,6) és korszakunkban a Szentlélek ott munkálkodik az emberek szívében, hogy Őhözza vonzza őket. A hiba nem a „termékben” van, hanem a frenetikus fogyasztói kultúrában élő emberek arra való képességében, hogy Isten hívására hallgassanak. Katolikusokként a mi feladatunk az, hogy részt üssünk ezen, és hírül adjuk Jézus Krisztust, hogy mindenki megtalálhassa a maga útját Őhözza, és a vágyva vágyott igazi, hamisítatlan, tartós emberi boldogsághoz és megvalósuláshoz.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

(fordította: Frivaldszky Márk)